

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МІЖГАЛУЗЕВИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

16.11.2020 18:45

Автор: Братко Ірина Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин, Київський університет імені Бориса Грінченка; Кушевська Наталя Миколаївна, магістр міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка

[Секція 5. Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право]

Глобалізація економічних відносин та економічної взаємозалежності держав протистоїть загальнолюдським проблемам захисту навколишнього середовища та впливає на життя всіх людей планети. Розв'язання цих проблем залежить від консолідації зусиль всіх суб'єктів міжнародних відносин у напрямку формування всеосяжної правової системи захисту навколишнього середовища.

У міжнародно-правовій системі загальні принципи права відіграють центральну роль. Проте, спеціальні принципи в рамках окремих галузей права конкретизують правове регулювання міжнародних відносин та змістовно доповнюють загальні принципи. Формування спеціальних (галузевих) принципів певної галузі права відбувається поступово враховуючи динаміку сучасних суспільних відносин.

Міжнародне екологічне право, як одна з новітніх галузей міжнародного права, має вагомий обсяг нормативної джерельної бази, що складається з приблизно 300 міжнародних угод, значної кількості резолюцій міжнародних організацій, рішень міжнародних конференцій та самітів. Міжнародні документи у цій сфері співробітництва відзначаються різноманітними підходами до розв'язання екологічних проблем міжнародного характеру, що відображається у доктрині міжнародного права.

Питання особливостей застосування принципів міжнародного екологічного права (далі МЕКП) активно розглядається науковцями починаючи з другої половини ХХ ст. Так, цьому питанню приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Буткевич, Д. Боклан, О. Задорожний, М. Медведєва, І. Лукашук, К. Бекяшев, С. Балашенко, Т. Макарова, Ф. Сендс.

Науковці по різному підходять до визначення переліку екологічних принципів права у якості спеціальних принципів. Так, професор В. Буткевич вважає, що спеціальними принципами МЕКП являються наступні принципи: принцип не заподіяння шкоди навколишньому середовищу інших держав і районів, які перебувають за межами національної юрисдикції, принцип захисту навколишнього середовища, право людини на свободу, рівність і належні умови життя, що включає право на навколишнє середовище такої якості, і що дає можливість жити гідно та у достатку [1, 516-517].

На думку української дослідниці М. Медведєвої на «звання» принципу МЕКП можуть претендувати: принцип невід'ємного суверенітету над природними ресурсами; принцип незаподіяння шкоди навколишньому середовищу інших держав і районів, що перебувають за межами національної юрисдикції; принцип попередньої оцінки впливу на природне середовище; принцип обміну інформацією та консультацій у сфері захисту навколишнього середовища. На думку М. Медведєвої інші принципи, зокрема, принцип перестороги, принцип спільної, але диференційованої відповідальності держав, принцип сталого розвитку, принцип «забруднювач платить» є принципами, які перебувають у стані формування [2, с.56].

Цікавий погляд на проблему формування принципів МЄкП висловив російський вчений І. Лукашук, який виділяв у якості спеціальних принципів наступні: принцип захисту навколишнього середовища на благо нинішнього і майбутніх поколінь; принцип спільної, але диференційованої відповідальності; принцип єдності захисту довкілля і принцип сталого розвитку [3, с. 188-189].

Підхід російського професора К. Бекашева до класифікації принципів МЄкП характеризується узагальнюючим, але концептуальним характером. Професор К. Бекашев визначає навколишнє середовище як загальносвітову турботу людства та звертає увагу на особливості застосування у МЄкП принципу раціонального використання навколишнього середовища, принципу попередження шкоди навколишньому середовищу, принципу запобігання забрудненню, принципу «забруднювач платить», принципу спільної, але диференційованої відповідальності держав [4, с. 627].

За класифікацію американського вченого Ф. Сендса (Sands Ph.) до спеціальних принципів МЄкП слід відносити дві групи принципів, а саме: 1) суверенітет держави над природними ресурсами; відповідальність держав за нанесення шкоди довкіллю транскордонного характеру; 2) принцип співробітництва в екологічній сфері; принцип сталого розвитку; принцип превентивних дій держав; принцип перестороги; принцип «забруднювач платить»; принцип спільної, але диференційованої відповідальності [5, с. 231].

На нашу думку класифікація, запропонована Ф. Сендсом, найбільш точно відображає міжгалузевий характер принципів МЄкП та зв'язує принципи різних галузей міжнародного права в єдиний елемент комплексного механізму міжнародно-правового регулювання еколого-економічних та соціально-екологічних проблем сучасності.

Соціально-орієнтовані спеціальні принципи МЄкП підкреслюють необхідність участі суспільства у процесах захисту довкілля та спираються як на соціальні норми, так і на загальні норми міжнародного права. Деякі спеціальні принципи МЄкП знаходять застосування в інших галузях міжнародного права, зокрема спеціальні принципи МЄкП одночасно відносяться і до галузевих принципів міжнародного економічного права, міжнародного морського права тощо.

Російська дослідниця Д. Боклан зауважує, що у джерелах міжнародного економічного права містяться посилення на застосування низки положень екологічного характеру у якості принципів МЄкП. Приміром, принцип державного суверенітету над національними природними ресурсами міститься в п. 1 ст. 2 Хартії про економічні права проголошує, що кожна держава має право та повинна вільно здійснювати повний постійний суверенітет над всіма своїми природними багатствами, природними ресурсами та економічною діяльністю, включаючи право на володіння, користування та експлуатацію цих ресурсів. Декларація про встановлення нового економічного порядку 1974 р. також містить принципові положення, відповідно до яких проголошується повний невід'ємний суверенітет кожної держави над своїми природними ресурсами та своєю економічною діяльністю. Зазначений принцип міститься у Декларація Ріо-де Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 р, яка широко застосовується при вирішенні екологічних питань міждержавного характеру [6, с. 24].

При врегулюванні відносин у сфері охорони навколишнього середовища спостерігається формування сучасного звичаєвого права, що є характерною ознакою цієї галузі міжнародного права та впливають на нормативне формування спеціальних принципів МЄкП. Розвиток звичаєвого права МЄкП на основі рекомендаційних норм міжнародних організацій, конференцій та зустрічей на високому рівні підтверджуються рішеннями міжнародних судових та арбітражних органів, відображаються у доктринальних поглядах авторитетних вчених.

На основі аналізу класифікації спеціальних принципів можемо дійти висновку, що спеціальні принципи міжнародного екологічного права умовно можна розподілити на дві основні групи спеціальних принципів, критерієм класифікації яких являється їх соціальна та економічна орієнтованість. Такий підхід дозволяє не лише провести структурування спеціальних принципів МЄкП, а також виявити взаємозалежність загальних принципів міжнародного права, спеціальних принципів міжнародного екологічного права та принципів міжнародного економічного права.

Література:

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В.Г.Буткевич, В.В. Мицик, О.В.Задорожній; за ред. В.Г.Буткевича. –К.: Либідь, 2002. – 608 с.
2. Медведева М.А. Роль специальных принципов международного права окружающей среды в обеспечении реализации его норм / Медведева М.А. // Международное право и международные отношения: XXI век (В честь 70-летия В.Н. Хонина) / под. ред. проф. А.В. Задорожного. К.: Фенікс, 2013. С. 54-64
3. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб. /Лукашук И.И. Рос.акад. наук, Ин-т государства и права. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 544 с.
4. Международное публичное право: учеб. / Л.П.Ануфриева, К.А.Бекашев и др.; отв.ред. К.А.Бекашев. – 4-е узд., перераб и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 784 с.
5. Sands Ph. Principles of international environmental law. / Sands Ph. – Cambridge University Press, 2003 URL: <ftp://117.239.47.98/Instrumentation%20And%20Control%20Engineering/Ebooks/Principles%20of%20International%20Environmental%20Law.pdf> – 1248 с.
6. Боклан Д.С. Международные экологические право и международные экономические отношения: монография / Д.С.Боклан – М.: Магистр: ИНФРА-М, 2014. – 272 с.